

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน
สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยชีวิต จังหวัดนครศรีธรรมราช

จิตภินันท์ คำดี

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

jitphinanna@gmail.com

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการปฏิรูปการศึกษามาแล้วหลายครั้ง และเปลี่ยนนโยบายด้านศึกษามาอย่างไม่ถ้วนก็ตาม ปัจจุบันก็ยังมีคำถามว่าแล้วสิ่งที่พยายามพัฒนานั้นเกิดประโยชน์จริงหรือไม่ การศึกษาไทยจะเดินหน้าไปได้ระดับไหน การวิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนา การนำเสนอยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ในพื้นที่ของการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิตจังหวัดนครศรีธรรมราช การวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ มุ่งเน้นที่กระบวนการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา สร้างกิจกรรมในระดับพื้นที่ และหาข้อมูลเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนสู่การพัฒนา โดยมีการจัดการศึกษาแบบการศึกษาทางเลือก มีปรัชญาการศึกษาใหม่ที่มีรากฐานมาจากปรัชญาที่หลากหลายและไม่ยึดติดกับ ปรัชญาดั้งเดิม โดยมีการเรียนการสอนที่มีขอบเขตกว้างขวาง และหลากหลายรูปแบบมากกว่าการศึกษา กระแสหลักที่ยึดความต้องการของบุคคลและชุมชนเป็นหลัก การศึกษาทางเลือกจึงมีฐานะเป็น วาทกรรมที่เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบระบบการศึกษาเพื่อการครอบงำของรัฐ และสร้างระบบการศึกษาที่เป็นของประชาชนเอง โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง วิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนาและเสวนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเริ่มด้วยการพิจารณาจัดกลุ่มข้อมูลที่เป็นคำพูดของผู้ให้ข้อมูล (*In-vivo*) จัดลำดับชั้นกลุ่มความคิดต่าง ๆ คัดเลือกกลุ่มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจุดเน้น คำถามและเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย รวมทั้งการปฏิบัติการในพื้นที่ และเรียบเรียงเขียนรายงานข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การนำเสนอในระดับนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การศึกษาทางเลือก ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการศึกษาทางเลือก รากฐานวัฒนธรรม สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยชีวิต

Strategies for Developing Alternative Education in
Cultural Communities to Develop Social Wisdom and Learning:
The Case of LIFE University, Nakhon Si Thammarat Province

Jitphinan Kamdee

Learning Institute for Everyone, Nakhon Si Thammarat 80000, Thailand

jitphinanna@gmail.com

Abstract

Thailand has had many educational reforms. Yet despite all these changes, the question still arises as to whether these developments have truly been useful, and what direction Thailand needs to go in order to improve. This study has the purpose of aiding the development of a strategy for alternative education based upon the foundation of community culture, so that societies may develop wisdom and learning. In Life University in Nakhon Si Thammarat province. This research project uses participatory action workshops focused on processes of thinking collectively, seeking solutions collectively, and undertaking activities at the local level. The project also seeks knowledge in the community for development. Alternative Education It draws on new philosophies of education whose roots are in various philosophies that are not linked to mainstream education. It has a broader range of methods of teaching and learning than is the case with traditional education. It holds that the needs of individuals and communities are most important. Alternative Education is therefore a reaction to the dominance of the state education system. It seeks to create a system of public education that is truly of the people, for the people, and by the people. This research project uses data from observations, in-depth interviews, conversations, and dialogue exchanges. The research began by considering the words of the informants (In-vivo) and following their sequence of ideas. Individuals were then selected for focus groups to discuss questions related to the purpose of the research (Huberman and Miles, 1994) and also for learning how local respondents practiced. The findings were then compiled and reported in order to propose policies that could be put into practice in order to achieve effective and sustainable educational development.

Keywords: Alternative education, Strategies of alternative education, Cultural roots, Social wisdom and learning, Life University

บทนำ

กระแสการพัฒนายารวดเร็ว และยังคงเคลื่อนไหวอย่างเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง แทรกตัวอยู่ในบริบทของการใช้ชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบันเกือบทุกด้านและพยายามพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อทุกโจทย์ตามความต้องการของมนุษย์ และเราก็ปรับตัวเพื่ออยู่กับการพัฒนาจนกลายเป็นความคุ้นชิน จนเราเองลืมตั้งคำถามไปว่า บางสิ่งที่เรารับเข้ามานั้น มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของเรามากน้อยเพียงใด บางอย่างที่เราต้องดิ้นรนเสาะหา เพื่อให้ทัดหน้าเทียมตาไปกับคนในสังคม อีกสังคมหนึ่งที่เรารู้สึกว่าศิวิไลซ์ และเราก็กำลังวิ่งตามเพื่อตกเป็นทาสให้กับการพัฒนาอย่างไม่รู้ตัว เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการพัฒนานำมาซึ่งความเลวร้ายทั้งหมด แต่ผลดีย่อมมีผลเสียหากไม่รู้เท่าทันที่จะปรับใช้อย่างเหมาะสมกับชีวิตของตนเอง ไม่ใช่เพราะคนไม่รู้ แต่เป็นเพราะเราเคยชินกับการอยู่แบบสบาย ๆ ไม่ต้องคิด และตั้งคำถาม มีคนนำมาป้อนให้ก็เพียงพอ เพราะหากไม่ทำตามที่เขาว่า (ไม่ทราบว่าเป็นใครว่า) ก็จะเป็นคนล้าสมัย ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่นั่น เป็นความจำเป็นที่แท้จริง หรือ เราเองก็ไม่เคยถาม หลายคนจึงมีทั้งภาระและหนี้สินให้ต้องขบคิดและหาเงินเพื่อให้รอดพ้นในแต่ละวัน แต่ละเดือน นั่นเพราะเราเคยชินอยู่กับการที่เป็นผู้ที่ถูกสอน ให้เราต้องคิดแบบที่ควรจะเป็นมาอย่างยาวนานผ่านระบบจากหล่อหลอมจากการศึกษาที่ครอบงำ วิธีคิดให้คนเราไม่กล้าคิด แม้นโยบายในยุคปัจจุบันจะพยายามส่งเสริมให้คน “คิดเป็น” แต่นั่น ก็เป็นความคิดที่ไปบอกว่าให้เราต้องคิด แต่เราไม่อาจจะคิด เพราะเราอยากคิด

สถานศึกษาจึงเป็นเหมือนแหล่งบ่มเพาะความเป็นคนในแบบที่รัฐต้องการจะให้ เป็น ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน การศึกษาขั้นพื้นฐานจนกระทั่งอุดมศึกษา สังเกตได้จากค่านิยมหลายประการที่รัฐจัดการให้ ซึ่งงานเขียนของ Ken Robinson and Lou Aronica ในหนังสือแปลเป็นไทยชื่อ โรงเรียนบันดาลใจ ก็ได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า รัฐบาลทั่วโลกพยายามกุมบังเหียนควบคุมการจัดการศึกษาให้สาธารณะโดยใช้วิธีการบงการโรงเรียนว่าต้องสอนอะไรบ้าง ยึดยึดระบบการทดสอบเพื่อให้โรงเรียนรับผิดชอบสอนตามที่รัฐต้องการ (Ken Robinson and Lou Aronica, 2559) และยิ่งตอกย้ำเมื่องานเมื่อเมื่อกว่า 50 ปีของ Paulo Freire ที่เคยกล่าวถึงระบบของการศึกษาที่ผู้กดขี่ได้กระทำต่อผู้ถูกกดขี่ว่า ผู้สอนไม่สามารถคิดแทนผู้เรียนหรือยึดยึดความคิดของเขาให้แก่ผู้เรียนได้ การคิดที่แท้จริง การคิดที่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริง ไม่ได้เกิดขึ้นโดดเดี่ยวบนหอคอยงาช้าง แต่เกิดขึ้นภายในการสื่อสารเท่านั้น หากเป็นความจริงที่ว่าความคิดจะมีความหมายก็ต่อเมื่อ เป็นความคิดที่เกิดจากการกระทำต่อโลก การให้ผู้เรียนอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้สอนก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ (Paulo Freire, 2559) การศึกษาทางเลือกจึงได้ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้น ภายใต้ภาวะวิกฤตของการศึกษาโลก เนื่องจากมองเห็นช่องว่างหลายประการ และนักจัดการศึกษาทางเลือกมองเห็นว่าการศึกษาระบบไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงหรือสร้างคนให้มีศักยภาพตามที่เขาจะเป็นได้การศึกษาในระบบเปรียบเสมือนกับโรงงานที่ผลิตมนุษย์ออกมาเพื่อรับใช้อุดมการณ์ของรัฐเท่านั้น

การศึกษาทางเลือก เป็นรูปแบบการศึกษาที่ไม่ใช่ หรือต่างจากรูปแบบการศึกษากระแสหลัก มีปรัชญาการศึกษาใหม่ที่มีรากฐานมาจากปรัชญาที่หลากหลายและไม่ยึดติดกับ ปรัชญาดั้งเดิม โดยมีการเรียนการสอนที่มีขอบเขตกว้างขวางและหลากหลายรูปแบบมากกว่าการศึกษา กระแสหลัก ที่ยึดความต้องการของบุคคลและชุมชนเป็นหลัก การศึกษาทางเลือก จึงมีฐานะเป็น วาทกรรมที่เป็นปฏิริยาโต้ตอบระบบการศึกษาเพื่อการครอบงำของรัฐ และสร้างระบบการศึกษาที่เป็นของประชาชนเอง โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การศึกษาทางเลือกต้องตีประเด็นเรื่องความยุติธรรมเชิงโครงสร้างเป็นสำคัญ รวมทั้งให้ผู้เรียนเข้าใจโลกและชีวิต มองเห็นความหลากหลายของชีวิต ไม่ดูถูกคนยากจน ให้รักและเข้าใจกันและกัน โดยมองว่าทุกสรรพสิ่งต่างก็เป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งสิ้น สัญลักษณ์ เห็นว่าเท่าที่ผ่านมา แม้จะไม่เคยมีการสังเคราะห์ปรัชญาการศึกษาทางเลือกอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องราว ทั้งนี้เพราะความคิดการศึกษาทางเลือก อาจเพิ่งก่อตัวเมื่อไม่นานมานี้ โดยแต่ละที่สำนักก็นำเสนอความคิดทางการศึกษาของตนมากกว่าที่จะสร้างปรัชญาพื้นฐานร่วมกัน แต่ก็อาจอนุมานเอาไว้ได้ โดยพิจารณาจากลักษณะโดยรวมของขบวนการการศึกษาทางเลือก ซึ่งให้ความสำคัญกับสองหลักการใหญ่ ต่อไปนี้

หนึ่ง ความหลากหลาย ประเด็นสำคัญที่ได้รับการกล่าวขานและถือเป็นหัวใจของนักการศึกษาทางเลือก ก็คือ ความหลากหลายซึ่งเป็นหัวใจของระบบธรรมชาติ ช่วยให้อินซันซัพซอนที่ผสมกลมกลืนโดยสามารถรักษาความสมดุลไว้ได้อย่างน่ามหัศจรรย์ มนุษย์เป็นหน่วยชีวิตหนึ่งของธรรมชาติ ย่อมมีภาวะที่หลากหลายเช่นเดียวกัน การจัดการศึกษาให้มนุษย์จึงต้องกระทำอย่างสอดคล้องกับภาวะที่แตกต่างกันไปในมนุษย์แต่ละคน

สอง การให้คุณค่ากับมนุษย์ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญญา และหัวใจ เป็นภาพสะท้อนการสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้มีชีวิตอยู่เพียงเพื่อกิน นอน ตื่นและสืบพันธุ์เท่านั้น หากยังมีภาระหน้าที่สำคัญคือการค้นพบศักยภาพที่ซ่อนอยู่ภายใต้ แล้วนำมาทำประโยชน์ให้แก่ตนเอง สรรพสิ่งในโลกและจักรวาล ระบบการศึกษาต้องแสดงคุณค่าของมนุษย์ในฐานะสัตว์ภาวะระดับสูง พัฒนามนุษย์ให้มีวุฒิภาวะยิ่งขึ้นไปในฐานะชีวิตที่มีพันธสัญญาอันสูงส่ง สุลักษณ์ ยังมองต่ออีกว่า กระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์วัตถุนิยมและเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม รวมทั้งระบบการศึกษาที่รับใช้กระบวนทัศน์ดังกล่าว ซึ่งลดคุณค่ามนุษย์ลงเป็นเพียงฟันเฟือง หรือ เครื่องมือในระบบการผลิตเท่านั้น ประการว่ามนุษย์ไม่มีทางก้าวพ้นไปจากความมัวเมาในกิเลส ตัณหา ราคะได้ สำหรับนักการศึกษาทางเลือก ถือว่าเป็นทัศนะ และความผิดพลาดอย่างร้ายแรง (สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ เขียนใน Blog สุลักษณ์ ศิวลักษณ์)

ยิ่งเราได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ยิ่งถูกทำให้เป็นเครื่องจักรกลที่มีชีวิตมากยิ่งขึ้น เราไม่สามารถที่จะจินตนาการรอบได้ดัง ๆ มากนัก เพราะการคิดต่าง อาจถูกทำให้รู้สึกแปลกแยกจากสังคม และเมื่อรู้สึกว่าคุณคิดไม่เหมือนคนอื่น เขาเหล่านั้นก็จะถูกกีดกันออกจากสังคมส่วนใหญ่ไป ดังนั้นหลักที่ว่าอุดมศึกษา เพื่อรับใช้สังคมนั้น กลับกลายเป็นว่า อุดมศึกษาเพื่อสนองความต้องการของผู้มีอำนาจ จากสถิติจึงเห็นได้ว่า ผู้ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีกลับเป็นผู้ที่มีสถิติในการว่างงานสูงมาก เช่น ในสหราชอาณาจักร มีอัตราผู้ว่างงานของบัณฑิตเพิ่มสูงขึ้นจาก 5.6 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2000 มาเป็น 12 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2011 ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ประเทศอื่น ๆ ในยุโรปก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน (Ken Robinson and Lou Aronica, 2559) ไม่เว้นแม้แต่ในประเทศไทยอัตราของบัณฑิตว่างงานมีสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตัวเลขคาดการณ์แรงงานในปี 2555-2559 มีความต้องการแรงงานระดับนี้ 145,348 คนต่อปี ดังนั้น บัณฑิตจบใหม่ในช่วงปี 2555-2559 จำนวนหนึ่งต้องตกงาน และการตกงานจะเพิ่มขึ้นทวีคูณ เมื่อนักศึกษาเข้าใหม่ในช่วงปี 2555-2559 จบการศึกษา (www.unigang.com/Article/605) สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (มหาวิทยาลัยชีวิต) เกิดขึ้นเพื่อที่จะค้นหาเป็นทางเลือกให้กับประชากรส่วนใหญ่ในประเทศที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาและเป็นผู้ถูกตีตราว่า ไร้การศึกษา ไม่มีคุณค่าในสังคม เพียงเพราะไม่มีใบปริญญา

ทำไมจึงเรียกว่า "มหาวิทยาลัยชีวิต" เพราะเป็นโครงการที่จัดหลักสูตรการศึกษาให้สัมพันธ์กับชีวิตจริง ไม่แยกออกจากชีวิต เรียนรู้จากชีวิต จากการปฏิบัติ จากประสบการณ์ของตนเองและของคนอื่น เรียนในหมู่บ้าน ในชุมชน เรียนแล้วมีชีวิตดีขึ้น ได้ปัญญา ฟังพาดตนเองได้ สร้างงานได้ มีรายได้ ช่วยตัวเองได้ ช่วยคนอื่นได้ เรียนแล้วมีศักดิ์ศรี มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีทางเลือก อยากอยู่หมู่บ้านก็อยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยใคร อยากออกไปสมัครงาน ไปหางานทำที่อื่น ก็ไปได้โดยไม่ต้องอาศัยใครเช่นกัน ลักษณะพิเศษของโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต เสรี พงศ์พิศ กล่าวว่าจริง ๆ แล้วโครงการนี้มีได้เอามหาวิทยาลัยลงไปหมู่บ้าน แต่ไปค้นพบว่า ในหมู่บ้านมี "มหาวิทยาลัย" อยู่แล้ว มีคน มีความรู้ มีประสบการณ์ เพียงแต่ไปช่วยเสริมและเติมเต็มให้การเรียนรู้ของชุมชนเท่านั้น นำความรู้ที่ชุมชนขาดไปให้ เช่น ความรู้วิชาการสมัยใหม่ต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นเพื่อเข้าใจโลกและสังคมวันนี้ รวมทั้งไปช่วยให้เกิดการจัดการความรู้และประสบการณ์ที่ชุมชนมีอยู่แล้วให้มีการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดสืบทอดและแพร่กระจายออกไปอย่างเป็นระบบมากขึ้นเท่านั้น (เสรี พงศ์พิศ, www.life.ac.th) ซึ่งในปัจจุบัน เพื่อประเทศไทยเปิดเสรีมากขึ้น ในหลาย ๆ ด้าน ต้องยอมรับว่า แม้มีความรู้ แต่ไม่มีการรับประกัน จากใบประกาศ วุฒิบัตร ปริญญาบัตร หรือเครื่องยืนยันอื่น ๆ ทำให้ไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่แหล่งงานได้ ในสถาบันที่มีอยู่ส่วนใหญ่สอนในเรื่องไกลตัว ส่วนกลาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนจากรายงาน หรือการสำรวจต่าง ๆ จะพบว่า ยังมีนักศึกษาที่ตกงานอยู่เป็นอัตราที่สูงมาก ถึงหลักแสน นั่นเพราะขาดการเชื่อมโยง ระบบการศึกษากับวิถีชีวิต ทำให้เหมือนคนที่อยู่ทางแยกกลางถนน กลับไม่ได้ ไปไม่ถึง เป็นต้น ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวถึงการศึกษาใน

ระดับอุดมศึกษาว่า “ปัญหอันอุดมต่าง ๆ คืออะไร แปลว่าอะไร? ต้องรู้ความเชื่อมโยง จนกระทั่งมารู้ตัวเอง พอเรารู้ตัวเอง แล้วเรามีอิสรภาพมากขึ้นหรือเปล่า ผมคิดว่าถ้าเรามีปัญหา เราต้องมีอิสรภาพมากขึ้น ไม่เช่นนั้นเราจะตกอยู่ภายใต้การบีบคั้น” ปัญหอันอุดมจะนำเราไปสู่อิสรภาพมากขึ้น และทั้งหมดจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันด้วยดี แล้วตรงนี้เองผมคิดว่าขณะนี้โลกกำลังไปสู่วิกฤต แล้วไม่มีทางแก้ปัญหการศึกษาแบบเดิม การศึกษาอย่างทุกวันนี้แก้วิกฤตอย่างที่มีนัยเกิดขึ้นไม่ได้ วิกฤตการณ์จากวัตถุนิยม บริโภคนิยมที่กำลังเป็นไปทั่วโลก (ประเทศ รัสเซีย, บทความมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน) ดังนั้นจึงเกิดการเรียนรู้ว่า ในวิกฤตการณ์เช่นนั้น ในบางที่เราอาจจะต้องทบทวนและมองคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นหลักสำคัญด้วย นั่นคือ การให้ความสำคัญกับชุมชนนั่นเอง การให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืน ควรพิจารณาทั้งส่วนที่เป็นบุคคล และส่วนที่เป็นชุมชนกล่าวคือ ส่วนที่เป็นบุคคลต้องศึกษา องค์ประกอบภายในบุคคล องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Zimmerman and Rappaport, 1988) อ่างใน (มิ่งขวัญ คงเจริญ และอาชัญญา รัตนอุบล, 2554)

การศึกษา “การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยชีวิต จังหวัดนครศรีธรรมราช” เป็นกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ มุ่งเน้นที่กระบวนการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา สร้างกิจกรรมในระดับพื้นที่ และหาข้อมูลเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนสู่การพัฒนา นักมานุษยวิทยาการศึกษา ต้องคิดให้รอบด้าน มองให้รอบทิศ ว่าระบบการศึกษาทางเลือกในระดับอุดมศึกษา จะหลุดกรอบและนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาได้จริงหรือไม่ การพัฒนาชุมชนจึงเกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่ส่งเสริมการพัฒนาความสามารถของชุมชน มีการตัดสินใจร่วมกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ (PARK, C., 2015) มหาวิทยาลัยชีวิตเอง จะเดินไปเพียงองค์การเดียวไม่ได้ ต้องหาภาคีเครือข่ายในการร่วมสนับสนุน เพื่อนำยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกมาขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ หรือ สร้างยุทธศาสตร์ในระดับพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน สังคม สร้างรากฐานการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของประชาชนและผู้เรียน ได้มีโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาที่สอดคล้องและสอดคล้องกับตัวตนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและนำเสนอยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยชีวิต จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยชีวิต จังหวัดนครศรีธรรมราช

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการสามเส้า คือ การสังเกต สอบถาม และสัมภาษณ์

1. ขั้นแรกเป็นการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. การจัดกลุ่มสนทนาของกลุ่มเป้าหมาย (Focus Group Discussion) การลงพื้นที่ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยในการลงพื้นที่อาจใช้เครื่องมือ ดังต่อไปนี้ในการเก็บข้อมูล AIC, Problem Tree, SWOT, Mind Mapping เป็นต้น วิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3. การประเมินความเหมาะสมของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ โดยการประชุมสัมมนา รับฟังความคิดเห็น (Public Hearing Seminar) ในขั้นตอนนี้ ผู้เข้าร่วมมีทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดกระบวนการเรียนรู้รูปแบบการศึกษาทางเลือก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Observation and Field-note) การนำผลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลผล สรุปผลรายงานการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการดำเนินงาน เพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยชีวิต จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าในการดำเนินงานนั้น ต้องทำความเข้าใจ และศึกษาให้ถ่องแท้ ในทุกแง่มุม โดยใช้หลักการดำเนินงานจากปรัชญาตั้งต้น ที่กล่าวว่า “ใช้ชีวิตเป็นตัวตั้ง” มาสู่ การพัฒนาให้เป็นรูปธรรมและจับต้องได้มากขึ้น ดังนี้ หลัก 3Es (Institutional Philosophy) 1) Empowerment การสร้างพลังบุคคล และชุมชน 2) Emancipation ความเป็นอิสระหลุดพ้นจากการถูกครอบงำ 3) Education and Development การศึกษา เป็นเนื้อเดียวกันกับการพัฒนา จากวัตถุประสงค์ข้อแรกของการศึกษา เพื่อสร้างและนำเสนอยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน โดยมหาวิทยาลัยชีวิต จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนเป็นแนวทางในการบูรณาการกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน หลักการดำเนินงานเน้นหลัก สองประการใหญ่ ๆ ของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ คือ 1) กระบวนการทำโครงการของนักศึกษา และ 2) กระบวนการลงชุมชนของนักศึกษา โดยมีการทบทวนกระบวนการจัดการเรียนรู้เมื่อปีก่อตั้งสถาบัน ปี 2554 ผ่านมา 6 ปีแล้ว ระดมและค้นหาร่วมกันว่าความสำเร็จมีอะไรบ้าง ต่อมาจึงทบทวนการจัดกระบวนการจัดทำโครงการของนักศึกษาที่ผ่านมา นักศึกษาในพื้นที่เขามีวิธีการในการทำกันอย่างไร อะไรคือตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ และ ถ้าอาจารย์ผู้จัดกระบวนการและนักศึกษาจะพัฒนาการจัดกระบวนการจัดทำโครงการ 3 ปีเราต้องทำอะไรบ้าง จึงนำเอาคุณค่าที่เป็นแนวปฏิบัติมากำหนดเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้

ทบทวนปัญหาอุปสรรคของปีที่ผ่านมา

1. การปรับวิธีคิดของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่ยากที่สุด เพราะนักศึกษาไม่เชื่อในความคิดตนเอง ไม่มีความมั่นใจ
2. นักศึกษาส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการทำข้อสอบมากกว่ากระบวนการเรียนรู้
3. ในการทำโครงการสิ่งที่นักศึกษาส่วนใหญ่ยังยึดติดในการทำกิจกรรมคืองบประมาณ
4. ในกระบวนการจัดการกระบวนการร่วมกับนักศึกษา ขาดการเชื่อมโยงระหว่าง อาจารย์ประจำ กับอาจารย์พี่เลี้ยง ทำให้บางครั้งมีแนวคิด ทิศทางในการให้คำแนะนำปรึกษาไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นักศึกษาเกิดความสับสน
5. นักศึกษาเขียนงานไม่เป็น ไม่กล้าเขียน ไม่กล้าเปิดตนเอง เนื่องจากยังขาดการคิดที่เป็นระบบ และกลัวถูกผิด ขาดการฝึกฝน

ทบทวนการจัดกระบวนการจัดทำโครงการของนักศึกษาที่ผ่านมาเขาทำกันอย่างไร

1. ใช้ลักษณะวิจัยครอบครัว ให้ความสำคัญและการเริ่มต้นจากครอบครัวของตนเองก่อน โครงการที่จะทำนำมาจากครอบครัวของตนเอง ชีวิตของตนเอง โดยหลักคิดที่ว่า หากเราสามารถทำตัวเราให้ได้ดีก่อน เราจะสามารถไปช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างมีคุณภาพ

2. อาจารย์เป็นผู้จัดกระบวนการ เป็นผู้กระตุ้น และเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ รวมทั้งต้องทำงานเป็น Team Work กับนักศึกษา

อะไรคือตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

1. ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองได้ดีขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลง วัตถุประสงค์ก่อนและหลังที่เกิดจากผลการทำโครงการ
2. เกิดภาคีความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมกิจกรรม ร่วมประเมินผล
3. พัฒนาชีวิตนักศึกษา นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ในระหว่างที่ทำโครงการ
4. พัฒนาอาชีพนักศึกษา นักศึกษาสามารถมีอาชีพ/อาชีพที่ทำอยู่ มั่นคง มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย
5. ร่องรอย กระบวนการของการปฏิบัติงาน ดังนั้นอาจารย์จะต้องเป็นผู้ที่สังเกตและติดตามนักศึกษาอย่างเป็นประจำ สม่ำเสมอ ให้ความสนใจกับนักศึกษาอย่างแท้จริง

ถ้าจะจัดกระบวนการจัดทำโครงการ 3 ปีเราต้องทำอะไรบ้าง

1. อาจารย์ผู้สอนต้องทำความเข้าใจกับเนื้อหาวิชาอย่างถ่องแท้ ในหลักการแนวคิดของวิชา และสามารถจัดกระบวนการกระตุ้น แนะนำ สร้างแรงบันดาลใจให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ให้ได้
2. อาจารย์ประจำ อาจารย์พิเศษ และอาจารย์พี่เลี้ยงต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียว มีแนวคิดทิศทางที่ตรงกัน ทำความเข้าใจกับโครงการของนักศึกษาในทิศทางเดียวกัน
3. อาจารย์ยัต มคอ.3 เป็นหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้
4. ต้องเชื่อ และเข้าใจว่านักศึกษามีศักยภาพไม่เหมือนกัน ส่งเสริม กระตุ้นให้ถูกทาง อย่างเอาความคิดอาจารย์เข้าครอบงำ
5. นักศึกษาต้องรู้จักตนเอง ต้องวิเคราะห์ตนเองเป็น
6. มีการวัดและประเมินผล เป็นรายบุคคล ควรให้นักศึกษามีการจดบันทึกส่งรายงานความก้าวหน้าของโครงการอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

ประเด็นชุมชน

ทบทวนปัญหาที่พบในการลงชุมชน

1. ชุมชนยังเชื่อว่าเขาทำด้วยตนเองยังไม่ได้ ต้องมีผู้นำ เช่น อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือผู้นำอื่น ๆ ไม่เช่นนั้นงานต่าง ๆ จะไม่สามารถดำเนิน หรือเกิดขึ้นเองได้
2. อาจารย์ผู้จัดกระบวนการ กับอาจารย์พี่เลี้ยง ยังไม่ไปในทิศทางเดียวกัน
3. นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ กลัวการลงชุมชน แม้จะเป็นคนในชุมชนเองก็ตาม
4. ชุมชนมีความขัดแย้ง/ผู้นำไม่เข้าใจภารกิจของชุมชน ทำให้เกิดความระแวงในการลงชุมชนของนักศึกษา เช่น บางพื้นที่มีประเด็นเรื่องการเมืองท้องถิ่น

การเตรียมชุมชน/วิธีการที่ลงชุมชน

1. ในขั้นแรกของการหารือระหว่างอาจารย์ผู้จัดกระบวนการและนักศึกษา ควรเลือกชุมชนที่ไม่มีความขัดแย้ง
2. อาจารย์พี่เลี้ยงเป็นกลไกในการประสาน เป็นโค้ช แนะนำภาพกว้างของการลงพื้นที่ แนวปฏิบัติที่ควรปฏิบัติเมื่อลงชุมชน ข้อห้ามต่าง ๆ (ที่บางชุมชนมี)
3. ในการจัดกระบวนการแต่ละครั้งต้องสร้างความเข้าใจ และการมีส่วนร่วม

เกณฑ์การเลือกชุมชน

1. ควรหลีกเลี่ยง และไม่เลือกชุมชนที่มีความขัดแย้ง เพื่อความปลอดภัยของนักศึกษา และที่เพื่อเอื้ออำนวยต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้
2. เลือกตามรายวิชาที่มีในปฏึกศึกษานั้น ๆ เป็นส่วนประกอบหนึ่ง
3. เลือกชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็ง เนื่องจากจะสามารถทำให้นักศึกษาเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย และได้รับความร่วมมือจากชุมชน นักศึกษาเองก็ไม่ท้อใจในการเลือกชุมชน เป็นการเริ่มต้นของการเสริมพลังบวกด้วยกันก่อน

สิ่งที่ได้จากการลงชุมชน

1. ชุมชนที่นักศึกษาได้ลงพื้นที่นั้น เกิดการเปลี่ยนวิธีคิดไปในทิศทางที่ดีขึ้น ช่วยจุดประกายและเสริมพลังให้เขาได้เรียนรู้ศักยภาพชุมชนได้มากขึ้น

2. ชุมชนได้รู้จักตนเอง มีมุมมองใหม่ มีคุณค่า เกิดพลังชุมชน
3. นักศึกษาได้เรียนรู้ ได้ทักษะชีวิต ได้ปฏิบัติจริง ได้แรงบันดาลใจ ได้เครือข่าย
4. เปิดกระบวนการทัศน์ของการศึกษา ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น

จากข้อมูลข้างต้นนำมาสู่การดำเนินงานต่อและตอบจุดประสงค์นำไปพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การศึกษาทางเลือกบนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน เพราะในการระดมความคิดเห็นแต่ละเวทีก็จะเกิดประเด็นร่วมที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน จึงได้นำผลจากการนำเสนอมาสร้างเป็นกรอบยุทธศาสตร์หลักในพื้นที่ และมีการประเมินแบบสามเส้าระหว่างทาง นำมาใช้ขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ที่อยู่บนรากฐานของชุมชน ให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้และขยายไปพร้อม ๆ กับมหาวิทยาลัย ด้วยความเชื่อที่ว่า ชุมชนคือสังคมที่อุดมไปด้วยปัญญา และเป็นพื้นที่ที่มีการเรียนรู้มากที่สุด หลากหลายที่สุด เพียงแต่อาจยังมีการจัดระบบขององค์ความรู้ที่น้อย และขาดการเชื่อมโยงสู่งานวิชาการ แต่หลังจากที่มีได้ใช้แนวทางของการทำโครงการ 3 ปี และการลงชุมชน ซึ่งบูรณาการในหลาย ๆ รายวิชาพบว่า ทั้งนักศึกษา อาจารย์ และชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด ร่วมกัน และเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

จากการวิจัยยุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนการศึกษาที่อยู่บนรากฐานวัฒนธรรมชุมชน ก่อให้เกิดการนำไปสู่การเรียนรู้ สังคมภูมิปัญญา โดยกำหนดยุทธศาสตร์หลักที่เชิงพื้นที่ ที่โครงการและการศึกษาชุมชนนั้น สอดคล้องกับงาน มิ่งขวัญ คงเจริญ และอาชัญญา รัตนอุบล ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ กล่าวว่ารูปแบบการเสริมสร้างคามยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ประกอบด้วยกำหนดเป้าหมายและวางแผน การวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ การบันทึกการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คณะกรรมการ/คณะบุคคลหรือแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การติดตามผลการดำเนินงาน และการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่น ๆ (มิ่งขวัญ คงเจริญ และอาชัญญา รัตนอุบล, 2554) นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทยอาจจะเป็นชุมชนใหญ่หรือชุมชนเล็ก และอาจจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายประเภท และมีความต่อเนื่องโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชน (มิ่งขวัญ คงเจริญ และอาชัญญา รัตนอุบล, 2554) ซึ่งจากกระระดมความคิดเห็นและสังเคราะห์ออกมาของงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่าการใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นหลักสำคัญ ในการขับเคลื่อนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายได้ยั่งยืนที่สุด ด้านของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาทางเลือกยังสอดคล้องกับงาน

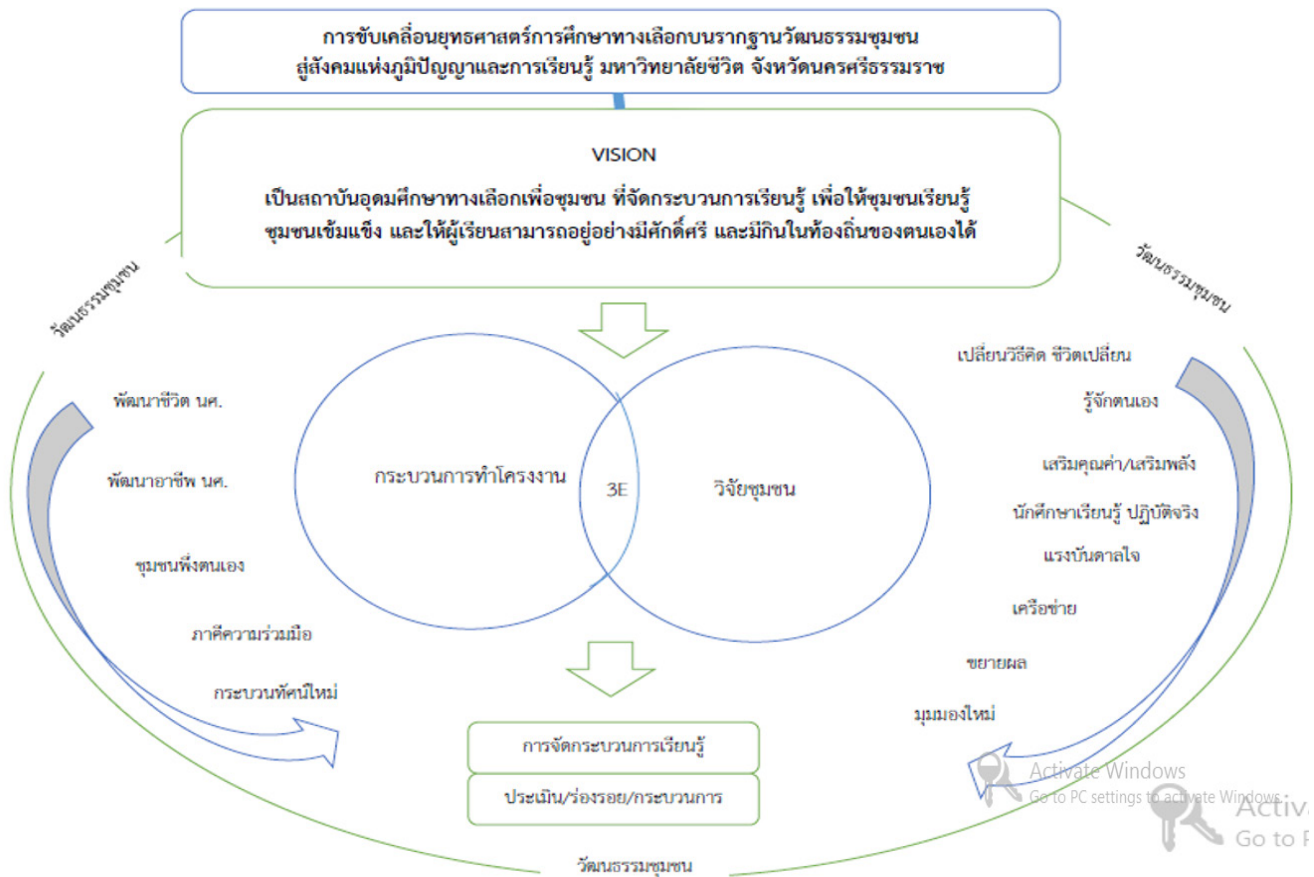

ของ สุชาดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ ในการวิจัยเรื่องการศึกษาทางเลือก: ฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ ที่กล่าวว่าการศึกษาทางเลือกที่เป็นสถาบันนอกภาครัฐ ที่ดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน มักมีลักษณะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นไปใน 2 ลักษณะใหญ่คือ 1) สถาบันเป็นผู้เอื้ออำนวย (Facilitate) หรือเป็นพี่เลี้ยงผลักดันให้เครือข่ายหรือชุมชนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้น ในรูปแบบการฝึกอบรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การเรียนการสอน การถ่ายทอดทักษะหรือประสบการณ์ การสาธิต ดูกาน การจัดกระบวนการประชุม การเอื้ออำนวยให้เกิดการสรุปบทเรียน 2) สถาบันเป็นผู้จัดการเรียนรู้เอง โดยเป็นการถ่ายทอดเนื้อหา หลักสูตร บทเรียน โดยอาจใช้กระบวนการที่เรียกว่า วิทยาการกระบวนการ วิธีการแผนที่ความคิด (Mind Map) วิธีการบรรยาย การจัดเชิญวิทยากร หรือใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือเรียนรู้ร่วมกัน สถาบันการเรียนรู้เหล่านี้ มักมีบทบาทเป็นผู้นำในการถอดองค์ความรู้ ประยุกต์องค์ความรู้ และจัดทำสื่อถาวร/สื่อลายลักษณ์ให้แก่ชุมชน รวมถึงการพัฒนาอีกขั้นที่น่าจับตามองคือ การมีบทบาทประสานงานกับภาคสังคม (สุชาดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2546) เนื่องจากการศึกษาทางเลือกในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต ต้องการปรับกระบวนการทัศน์ให้เรียนเป็นผู้ที่ คิดเป็น โดยคิดมาจากความคิดของเขาเอง ไม่ใช่เพราะการมีครู/อาจารย์ สั่งให้คิด อาจารย์จึงต้องเป็นนักจัดกระบวนการที่มีคุณภาพ และมีความสามารถในด้านกระบวนการสูง และใช้วิธีการที่หลากหลาย จึงนำมาสู่กระบวนการที่มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญมาก คือกระบวนการทำโครงการ 3 ปีอย่างมีคุณภาพ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ผู้วิจัยได้ศึกษาและเข้าร่วมกระบวนการในฐานะของบทบาทการเป็นทั้ง คนใน และคนนอก ซึ่งได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการระดมความคิดเห็น (Brain Storming) การทำ Focus Group การเสวนาวิชาการ รวมถึงการเข้าร่วมในการจัดเวทีต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยชีวิต ซึ่งมหาวิทยาลัยเองก็ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมไปกับผู้เรียนแล้วอยู่เสมอ สามารถสรุปประมวลประสบการณ์ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเพื่อการขับเคลื่อนการศึกษาทางเลือกบนรากฐานของวัฒนธรรมชุมชน สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ได้ตามแผนภาพ (รูปที่ 1) ดังนี้

รูปที่ 1 แสดงผลการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยชีวิต จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากผลการวิจัย พบว่ากระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ได้ผล และเป็นรูปธรรมของมหาวิทยาลัยชีวิต นครศรีธรรมราชมากที่สุด คือ กระบวนการทำโครงการของนักศึกษา และการวิจัยชุมชน โดยให้นักศึกษามีประสบการณ์ในการลงชุมชน บูรณาการเข้ากับรายวิชาของหลักสูตรทุกหลักสูตร โดยมหาวิทยาลัยเชื่อมั่นว่า ในพื้นที่ชุมชนมีรากฐานของวัฒนธรรมที่เป็นเสมือนชุมชนทรัพยากรทางปัญญา และสามารถเรียนรู้ได้หลากหลาย มหาวิทยาลัยจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้อย่างชัดเจนว่า “เป็นสถาบันอุดมศึกษาทางเลือกเพื่อชุมชน ที่จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง และสามารถให้ผู้เรียนอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีกินในท้องถิ่นของตนเองได้” ซึ่งกระบวนการทำโครงการ และ การลงชุมชน ที่ผ่าน มาสามารถตอบสนองวิสัยทัศน์มหาวิทยาลัยได้อย่างชัดเจน และมีเสียงสะท้อนจากนักศึกษา ชุมชน รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องว่าการดำเนินยุทธศาสตร์หลักทั้งสองข้อนี้ สามารถตอบโจทย์ได้ครอบคลุมถึงการที่ทำให้พัฒนาอาชีพ และพัฒนาชีวิตนักศึกษา ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เกิดภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ชุมชนเปลี่ยนวิธีคิด ชีวิตก็เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ทำให้ได้บทเรียน และรู้จักตนเองมากขึ้น มีการวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง นักศึกษาได้ปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมกับชุมชน เกิดการเสริมคุณค่า เสริมพลังซึ่งกันและกัน เกิดพลังแรงบันดาลใจในการสร้างเรื่องราวดี ๆ ในชุมชน และขยายผลสู่พื้นที่อื่น ๆ รวมทั้ง นักศึกษา ชุมชนเกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ก็ได้ประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกันกับพื้นที่ ดังนั้นกระบวนการในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ จึงนำมาสู่การวิเคราะห์ อภิปราย และสร้างรูปแบบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ชัดเจน มีการแลกเปลี่ยนกันทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และต่างภูมิภาคในส่วนกลางด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงาน

1) เมื่อยุทธศาสตร์ชัดเจนในการนำกระบวนการเรียนรู้โครงการและชุมชนมาให้ขับเคลื่อนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยชีวิต จึงต้องสร้างตัวชี้วัดที่ชัดเจน จับต้องได้ และเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะมหาวิทยาลัยชีวิต จัดกระบวนการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นที่วิถีปฏิบัติที่นักศึกษาได้อยู่ เข้าสู่ระบบการจัดการที่เป็นระบบ ดังนั้นการสอบเป็นตัวแทนของกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด แต่นักศึกษายังเคยชินแต่ภาพของการรับรู้ถ้าเข้าสู่ระบบของการศึกษาแล้วการสอบเป็นตัวตัดสินกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งสมมาทั้งหมด ทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่ยังกังวลที่จะรอทำข้อสอบในห้องเท่านั้น

2) สร้างระบบการสื่อสารที่ดี ในทุกช่องทาง เพราะมหาวิทยาลัยชีวิตมีศูนย์การเรียนรู้กระจายอยู่หลายแห่ง จึงจำเป็นต้องมีการระบบการสื่อสารที่รวดเร็ว สะดวก และให้ข้อมูลข่าวสารได้ครบถ้วนทันทั่วทั้งที่

1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้จัดกระบวนการ

1) การสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ให้ผู้เรียน ต้องพยายามอย่าเร่งปรับให้นักศึกษาคิดอย่างที่เราคิด แต่ต้องดึงศักยภาพให้เขาคิดอย่างที่เขายกเป็น

2) มีกระบวนการถอดความรู้ที่เป็นระบบ และเผยแพร่เป็นสาธารณะ

3) สามารถสร้างกระบวนการบูรณาการงานกับชีวิต และการเรียนรู้กับชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน และใช้ได้จริง

4) เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข และฝึกให้นักศึกษารู้จักการส่งต่อความสุขอาจเริ่มจากการจัดเป็นกระบวนการเล็ก ๆ ก่อน ค่อยขยายผล

5) กระบวนการเรียนรู้ต้องไม่ยึดติดกับการใช้ห้องเรียน ไม่ยึดติดเอกสาร ตำรา หลักสูตรมากเกินไป แต่เน้นให้เรียนรู้เพื่อการคิด วิเคราะห์ให้เป็น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วม หรือพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยชีวิตกับชุมชนให้มากขึ้น ต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเป็นสังคมที่อุดมด้วยภูมิปัญญาและการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

2.2 วิจัยการทำตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการทำโครงการอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องมีหลากหลายแตกต่างตามบริบทของพื้นที่ และความหลากหลายของนักศึกษา เวทีนี้ต้องรอบคอบรัดกุม ชัดเจน แต่ยืดหยุ่นได้

2.3 การวิจัยทิศทางและการปรับตัวของชุมชน กับมหาวิทยาลัยชีวิต ในทุกมิติของการดำรงชีวิต ให้สามารถมีภูมิคุ้มกัน ในอนาคตที่อาจที่ได้รับผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างรวดเร็ว

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินงานครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ขอขอบพระคุณนักศึกษา ชุมชนทุกพื้นที่ที่ความร่วมมือและเอาใจใส่ในการลงพื้นที่ คณาจารย์สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (มหาวิทยาลัยชีวิต) ทุกศูนย์การเรียนรู้ ที่ให้โอกาสในการร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้และวงเสวนาวิชาการ การพบปะพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คุณค่าและประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องสักการบูชา บิดา มารดา ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่ได้ให้โอกาสอันดีแก่ผู้วิจัย

บรรณานุกรม

- [1] จังหวัดนครศรีธรรมราช. ระดมยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยชีวิต. แผนการประชุมปฏิบัติการเพื่อวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้: ศรป.นครศรีธรรมราช ศปจ.สงขลา และ ศรป.สุราษฎร์ธานี, ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนนครศรีธรรมราช. 2559.
- [2] ประเวศ วะสี. ทางเลือกอุดมศึกษาเพื่อความเป็นไท. 2545.
- [3] มิ่งขวัญ คงเจริญ และ อาชัญญา รัตนอุบล. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้. *วารสารวิจัย มสค.* 2554; ปีที่ 7 ฉบับที่ 2, หน้า 19-36.
- [4] เสรี พงศ์พิศ. ค้นจาก www.life.ac.th.
- [5] สุชาดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ. รายงานวิจัยโครงการวิจัยการศึกษาทางเลือก: ฐานข้อมูลและการวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2546.
- [6] สุลักษณ์ ศิวลักษณ์. งานวิจัยการศึกษาทางเลือก, ค้นจาก http://www.sobkroo.com/detail_room_main11.php?nid=2698.
- [7] P Freire. การศึกษาของผู้ถูกกดขี่: Pedagogy of the Oppressed (น. ต. ภาคิน นิมมานนรวงศ์, วิจักขณ์ พานิช, Trans.). กรุงเทพมหานคร: ปลากระโดด. 2559.
- [8] LAK Robinson. โรงเรียนบันดาลใจ (ว. ปิตชามุก, Trans.). กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮา์. 2559.
- [9] N Bennett. *Barriers and Bridges for Rural Development*. Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbook Project. Thailand, 1978.
- [10] C Park. 2015, The Exploration of Critical Education for Empowerment and Its Implication in Community Development in Cambodia and Ethiopia. Master of International Relations, Kyung Hee University, Seoul, South Korea.